



Atf (cite): YETKİN, Yasemin, ÇOLAK, Gülcan (2026). Lise Öğrencilerinin Sözlü ve Yazılı Anlatımlarındaki Cümle Türlerinin Cinsiyet Değişkeninde İncelenmesi, *Disiplinler Arası Dil Araştırmaları Dergisi*, 12, 18-29, doi: <https://doi.org/10.48147/dada.1837807>

Lise Öğrencilerinin Sözlü ve Yazılı Anlatımlarındaki Cümle Türlerinin Cinsiyet Değişkeninde İncelenmesi¹

An Analysis of Sentence Types in High School Students' Oral and Written Expressions in Relation to Gender

Yasemin YETKİN², Gülcan ÇOLAK³

Özet

Bu makalede, lise öğrencilerinin sözlü ve yazılı anlatımlarında kullandıkları cümle türleri, cinsiyet değişkeninde incelenmiş, her bir sosyolekt grubuna ait farklılıklar değerlendirilmiştir. 20'si kız, 20'si erkek toplam 40 lise öğrencisinden oluşan katılımcılar, farklı içerikteki soruları hem sözlü hem de yazılı olarak yanıtlayan metinler oluşturmuş; bu metinler, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Veriler, cümle sayısı ve cümle türü yönünden sınıflandırılıp cinsiyet değişkenine göre t-testi ve Mann-Whitney U testi uygulanarak analiz edilmiş, bazı cümle türlerinde anlamlı farkların bulunduğu görülmüştür ($p < 0.05$). Bulgular; kız öğrencilerin her iki anlatımda erkeklerden daha fazla cümle ürettiğini göstermektedir. Kızların yazılı anlatımlarında kurallı; erkeklerin ise eksiltili cümle kullanım oranları daha yüksektir. Kız öğrenciler sözlü anlatımda devrik cümle ile soru cümlelerini yazılı anlatıma göre daha fazla kullanmıştır. Erkek öğrencilerin sözlü dil verilerinde devrik cümle ve soru cümlesi kullanımı, yazılı dil verilerinden daha fazladır. Yazılı anlatımda eksiltili cümleler, sözlü anlatımdaki kullanımına göre daha fazla orana sahiptir.

Anahtar Sözcükler: Dil ve cinsiyet, Sözlü dil, Yazılı dil, Toplumdilbilimi, Cümle türleri.

Abstract

This study examines the sentence types used by high school students in their oral and written narratives in relation to gender and evaluates differences across sociolect groups. The participants were 40 students (20 female, 20 male) who produced oral and written responses to prompts of varying content. The texts were analyzed through content analysis, and the data were classified by sentence count and sentence type. Statistical analyses using the t-test and the Mann-Whitney U test revealed significant differences in several sentence types ($p < .05$). The findings show that female students produced more sentences than male students in both modalities. In written narratives, females used more regular sentences, whereas males used more elliptical forms. Both genders used more inverted and interrogative sentences in oral data than in written data, and males used elliptical sentences appeared more frequently in written narratives.

Key Words: Language and gender, Spoken language, Written language, Sociolinguistics, Sentence types.

Makale Türü: Araştırma

Paper Type: Resource

¹ Bu makale, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde, Prof. Dr. Gülcan ÇOLAK danışmanlığında yürütülen “Lise Öğrencilerinin Sözlü ve Yazılı Dil Kullanımlarının Cinsiyet Değişkeninde İncelenmesi” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, yasemin.yetkin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4653-0547

³ Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (emekli), gulcancolak@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8453-1727

1. Giriş

Bireylerin dil kullanımında; düşünme biçimlerinin, yetiştikleri kültürün ve toplumsal rollerin yansımalarını görmek mümkündür. Yazılı ve sözlü dil, anlatım türünden kaynaklanan yapısal farklılıklar göstermekle birlikte kullanıcılarının toplumsal ve kültürel gerçeklikleri ile de yakından ilişkilidir. Bu anlamda cinsiyet de dil kullanımı hususunda önemli bir değişkendir. Dilin cinsiyet temelli farklılıklar göstermesi, toplumdilbilimi ve dil eğitimi alanlarında uzun süredir araştırılan ve tartışılan bir konudur.

Kadın ve erkeklerin dil kullanımlarının farklılıklarına dikkat çeken toplumdilbilimi alanındaki bilimsel çalışmalar, 1960'larda başlayıp 1970'lerde hız kazanmış, günümüze kadar artarak ve çeşitlenerek devam etmiştir. İngiliz sosyolog Bernstein'ın 1958'de yayımladığı toplumsal sınıfların dil kullanımını inceleyen çalışması, toplumdilbilimi araştırmalarında önemli bir aşama olmakla birlikte Amerikalı dilbilimci W. Labov'un, cinsiyeti dil kullanımında bir değişken olarak dikkate alması ve bu yöndeki çalışmalarıyla ivme kazanmıştır. W. Labov'un yanı sıra P. Trudgill da belirli dil seslerinin telaffuzunu cinsiyet değişkeninde karşılaştırmış olmakla birlikte dil ve cinsiyet üzerine araştırmalar, R. Lakoff ile daha bir sistemli hâle gelmiştir. R. Lakoff'un (1975) kadın ve erkek dilinin farklılaştığını "eksiklik yaklaşımı" çerçevesinde ileri süren araştırmasıyla toplumsal cinsiyet ve dil ilişkisi konusuna farklı yaklaşımlar getirilmiştir (Çolak, 2020). Kadın ve erkeklerin konuşmalarındaki dilbilimsel farklılıkları, kadınların baskı altında tutulmasına ve toplumda ikincil duruma itilmesine bağlayarak açıklayan "güç yaklaşımı" savunucuları, erkeğin baskınlığının (gücünün), dilbilimsel konuşmalara nasıl hükmettiğini göstermeye çalışır (Coates, 2007: 65-66). D. Tannen ise 1900'lı yıllarda kadın ve erkeklerin dilsel tercihlerini, farklı deneyimlere ve beklentilere bağlı olan ilişki kurma biçimleri ile ilişkilendirmiş ve dilsel özellikleri "farklılık yaklaşımı" bağlamında açıklamıştır. Kadınların ve erkeklerin ayrı alt kültürlerle sahip olduğunu, kadınların dilinin eksiklik içermediğini, daha değişik deneyim ve psikolojiye sahip oldukları için dillerinin de farklılık gösterdiğini vurgulamıştır. Mesela kadınlar ilişkilerinde samimiyet, eşitlik ve onay beklerken; erkekler daha fazla statü ve bağımsızlık arzusu duymaktadır. Dolayısıyla kadın ve erkekler, birbirleriyle iletişim kurmaya çabaladıklarında farklı üsluplar ve yanlış anlaşılımlar da ortaya çıkabilmektedir (Tannen, 1997; Wareing, 1999).

Hem kadın ve erkeklerin dil kullanım özellikleri hem de dil kullanımına yansıyan cinsiyet temelli farklılıklar özellikle toplumdilbilimi alanında farklı yaklaşımlar bağlamında uzun süredir çalışılan bir konudur. Kadın ve erkeklerin cümle kurma biçimleri, tercih ettikleri ifade türleri, söz dizimi seçimleri ve dilsel stratejileri üzerine yapılan çalışmalar da bu araştırmaların önemli bir alanını oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle, yazılı ve sözlü dil verilerinde kullanılan cümle türlerinin cinsiyete göre nasıl farklılaştığını incelemek hem dilbilimsel hem sosyolojik açıdan anlamlı bir perspektif sunmaktadır. Kadın ve erkeklerin cümle türü kullanımına dair sonuçlar sunan çalışmalar da (Lakoff, 1973; Sebzecioğlu ve Özdemir, 2015; Dağbakan, 2016; Polat, 2017) cinsiyete bağlı yapı farklılıklarının ortaya çıkabildiğini göstermektedir.

R. Lakoff'un kadınlar ve erkekler arasındaki dil kullanım farklılıklarına yönelik tespitlerinden biri de kadınların *eklenti sorularını* (tag questions) erkeklere oranla daha sık kullanmasıdır. "Burası çok sıcak, *değil mi?*" örneğinde olduğu gibi bu sorular ne tam bir bildirim ne de soru ifade eder. Lakoff'a göre bu tarz cümleleri kuran kişi, sözünü ettiği durumdan ya şüphelidir ya da karşıdakinden onay beklemektedir. Kadınların erkeklere göre daha fazla dil bilgisi kurallarına uyma eğilimi göstermeleri de yine Lakoff'un vurguladığı özelliklerden biridir (Lakoff, 1973; Lakoff, 1975).

Sebzecioğlu ve Özdemir (2015) kısa film özetlemede cinsiyete bağlı dil kullanımını inceleyen bir araştırma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada, öğrencilere bir kısa film izletilmiş ve ardından öğrencilerden özetleyici metin yazmaları istenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre kız öğrenciler, erkek öğrencilere göre daha fazla cümle kurmuş; kız öğrenciler eksilteli cümleleri erkek öğrencilerden daha fazla kullanmıştır.

Dağbakan (2016) makalesinde, toplumdilbilimsel değişken bağlamında kadın dili araştırmalarını değerlendirerek araştırmanın uygulama bölümünde görsel medyada kadın dilini incelemiştir. Üç televizyon programından elde edilen veriler esas alınarak kadın ve erkek dili karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre kadınların erkeklerden daha fazla onaylatma amaçlı eklenti soru cümlesi kurduğu tespit edilmiştir.

Polat (2017) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin dil kullanımını cinsiyet değişkeninde inceleyen bir araştırma yapmıştır. Mersin'in Yenisehir ilçesinde gerçekleştirilen araştırmaya 120 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Öğrencilere "Gelecekte beklentileriniz nelerdir?" konulu bir kompozisyon yazdırılmıştır. Verilerin analizinden elde edilen bulgulara göre kız öğrencilerin cümle sayısı, erkek öğrencilerden fazladır. Kız öğrenciler eksilteli cümleyi, isim ve fiil cümlesini erkek öğrencilerden fazla kullanmıştır. Devrik cümle kullanımında, cinsiyet değişkeninde anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Bu araştırmanın temel amacı, lise öğrencilerinin sözlü ve yazılı anlatımlarında kullandıkları cümle türlerinin cinsiyete göre nasıl farklılaştığını ortaya koymaktır. Bu amaçla çalışmada, lise öğrencilerinin sözlü ve yazılı dil verilerinde kullandıkları cümle türleri cinsiyet değişkeni ışığında ele alınacak; "Kadın ve erkeklerin dil kullanımında farklılıklar var mıdır?" sorusuna cümle türleri bağlamında açıklık getirilecektir. Araştırma, dilsel yapıların cinsiyet temelli biçimlenişine ilişkin betimsel veriler sunarak toplumdilbilimi alanına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Türkçe söz dizimine göre cümleler; anlamına, yapısına, yüklem türüne ve yerine göre dört başlıkta sınıflandırılmaktadır. Bu çalışma, söz konusu tasnife bağlı olmakla birlikte Türkçe dil bilgisi çalışmalarında tartışmalı bir konu olan ve farklı yaklaşımlar içeren cümle yapı konusunu araştırma alanı dışında bırakmıştır. Araştırma, cümle türlerinin cinsiyet değişkeninde benzerlik ve farklılıklarını incelemeyi esas aldığından öğrencilerin sözlü ve yazılı dil verilerinde kullandıkları cümlelerin karşılaştırmalı incelenmesi, isim ve fiil cümlesi, kurallı, devrik ve eksilteli cümle ile soru cümlesi odağında sınırlandırılmıştır.

2. Lise Öğrencilerinin Sözlü ve Yazılı Anlatımlarındaki Cümle Türleri

Bu makalede, lise öğrencilerinin sözlü ve yazılı anlatımda kullandıkları cümleler içerik analizi yöntemi ile incelenmiş; cümle türleri, cinsiyet değişkeninde değerlendirilerek kız ve erkek öğrenciler arasındaki farklılıklar yorumlanmıştır. Bu çalışmada, kız ve erkek öğrencilerin cümle türleri bağlamında anlatım özellikleri, cümlelerin tamlık veya belirsizlik boyutu ortaya konulacaktır.

2.1. Yöntem

Araştırma, betimsel tarama modeline dayalı nitel bir çalışmadır. Araştırmanın uygulama bölümüne başlamadan önce kurum ve katılımcı onayları alınmıştır. Öncelikle Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Etik Komisyonu (29.09.2023 tarih ve E-77082166-302.08.01-758125 sayılı onay) tarafından araştırmanın yöntemi onaylanmış, sonra uygulamanın yapılacağı liseden araştırma izni (27.10.2023 tarih ve E-88588141-605.99-88259191 sayılı izin) ve uygulamanın yapılacağı il milli eğitim müdürlüğünden anket uygulama izni (30.10.2023 tarih ve E-16605029-44-88367504 sayılı Denizli İl MEM Anket Uygulama İzni) alınmıştır. Katılımcılar 18 yaşından küçük olduğu için gönüllü onam formu hem öğrenciler hem de veliler tarafından imzalanmıştır. Aynı okulda öğrenim gören 20'si kız, 20'si erkek toplam 40 lise öğrencisine uygulanması için bir görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme formunda katılımcıların cinsiyet, yaş ve okudukları sınıf bilgilerini soran *kişisel bilgiler bölümü* ve ikisi yedek olmak üzere on araştırma sorusunun yer aldığı *anlatım bölümü* bulunmaktadır.

Formun anlatım bölümünde öğrencilerin yazılı ve sözlü dil kullanımlarına dair veri elde edebilmek amacıyla “Bayramlarda ailece yapılan akraba ziyaretleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu geleneğe yönelik neler hissettiğinizi ya da düşündüğünüzü, bu ziyaretlerde sizi mutlu ya da mutsuz eden durumları da açıklayarak yazar mısınız?” ya da “Çocukluğunda oynamaktan en çok zevk aldığın oyun ya da oyunlar neydi? Bu oyunu oynamaktan aldığın zevk ve sevinçlerin nedenini, bu oyunu nasıl ve kimlerle oynadığını, kazandığında ya da kaybettiğinde neler hissettiğini açıklayarak anlatır mısın?” şeklinde farklı temalarda, açık uçlu sorular bulunmaktadır.

Katılımcının bir sonraki soruyu okuyup zihninin dağılmasını engellemek için katılımcıya her bir soru, ayrı kartlarda verilmiştir. Sözlü görüşmede her bir öğrenciye bir soru için 5 dakika süre tanınmış, en fazla 3 dakika düşünme payı bırakılmış ve kayıt başlamıştır. Katılımcıların kendilerini daha rahat ifade etmelerini sağlayacak doğal ve güvenli bir ortam sağlanarak birebir görüşme gerçekleştirilmiştir. Aynı şekilde yazılı dil verileri de sözlü görüşmede tanınan sürede, sessiz ve uygun bir ortamda gerçekleştirilmiştir.

2.2. Örneklem

Araştırmada, Denizli ili Kale ilçesindeki Mustafa Şipar Anadolu Lisesinde 10 ve 11. sınıfta öğrenim gören 15-16 yaş aralığındaki, 20'si kız ve 20'si erkek, toplam 40 öğrenci yer almaktadır. Katılımcılar, sistematik örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Katılımcılara uygulanan görüşme formlarının sözlü anlatım kısmı, bireysel görüşme yoluyla 2023-2024 eğitim-öğretim yılının birinci döneminde uygulanmış, konuşmalar kaydedilip yazıya geçirilmiştir. Aynı öğretim yılının ikinci döneminde ise yazılı veri toplama yoluyla görüşme formları tamamlanmıştır.

Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Her bir cinsiyet grubuna ait yazılı ve sözlü dil verileri; cümle sayısı ve türü yönünde değerlendirilmiş, veriler sayısallaştırılmış, her bir kategorinin yüzdelik oranları belirlenmiş, sonuçlar grafiklerle görselleştirilmiştir.

Cümleler; isim cümlesi, fiil cümlesi, devrik cümle, kurallı cümle, eksiltili cümle ve soru cümlesi olmak üzere altı başlık altında değerlendirilmekle birlikte eksiltili cümlelerin karşısını daha net gösterebilmek amacıyla tablolara tam / yargılı cümle başlığı da eklenmiştir. Sayısallaştırılan verilere, cinsiyet değişkenine göre t-testi ve Mann-Whitney U testi uygulanmış ve sonuçlar tablolara görselleştirilerek cinsiyet bağlamında cümle türlerinin karşılaştırması yapılmıştır.

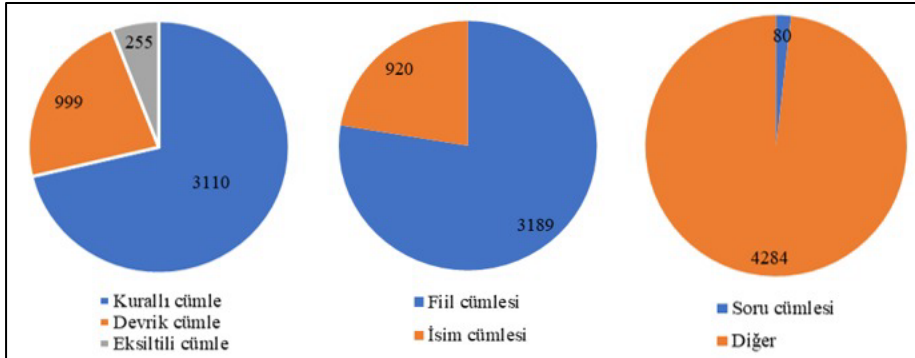
3. Bulgular

Bu bölümde her bir katılımcı grubuna ait veriler, yazılı ve sözlü dildeki kullanımları yönünden cinsiyet değişkenininde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

3.1. Kız Öğrencilerin Kullandığı Cümle Türlerine İlişkin Bulgular

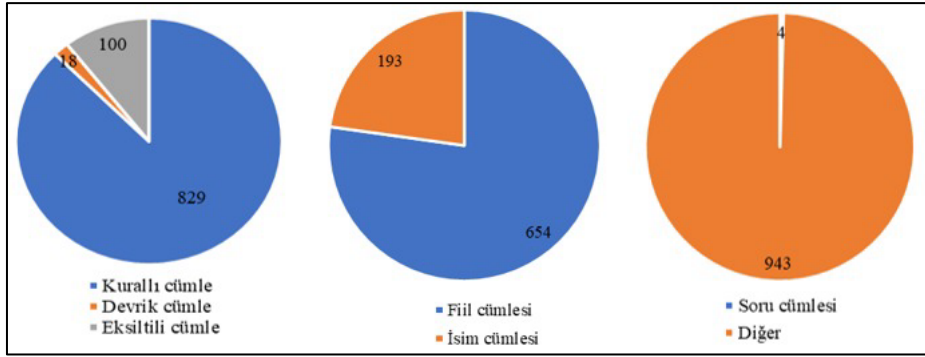
Kız öğrenciler sözlü dil verilerinde toplam 4.364 cümle kullanmıştır. Bu cümlelerin 3.110'u kurallı, 999'u devrik cümledir. 255 cümle ise eksiltilidir. Yüklem içeren 4.109 cümlelerin 3.189'u fiil, 920'si de isim cümlesidir. Soru cümlesi sayısı ise 80'dir. Kız öğrenciler sözlü anlatımda, yüklem türüne göre fiil cümlelerini, yüklem yerine göre kurallı cümleleri daha fazla kullanmıştır. Bulgulara dair verilerin daha net görülebilmesi için sonuçlar, aşağıdaki pasta grafiğinde gösterilmiştir.

Şekil 1. Kız Öğrencilerin Sözlü Dil Verilerindeki Cümle Türleri Dağılımı



Kız öğrenciler yazılı dil verilerinde toplam 947 cümle kullanmıştır. Bu cümlelerin 829'u kurallı, 18'i devrik cümle; 100 cümle ise eksiltilidir. Yüklem içeren 847 cümlelerin 654'ü fiil, 193'ü de isim cümlesidir. Soru cümlesi sayısı ise 4'tür. Kız öğrenciler yazılı anlatımda, yüklem türüne göre fiil cümlelerini, yüklem yerine göre ise kurallı cümleleri daha fazla kullanmıştır. Bulgulara dair verilerin daha net görülebilmesi için sonuçlar, aşağıdaki pasta grafiğinde gösterilmiştir.

Şekil 2. Kız Öğrencilerin Yazılı Dil Verilerindeki Cümle Türleri Dağılımı



Şekil 1 ve Şekil 2'de kız öğrencilerin sözlü ve yazılı anlatımlarında kullandıkları cümle türlerinin dağılımları görülmektedir. Hem sözlü hem yazılı anlatımda, yüklem türüne göre fiil cümlelerinin, yüklem yerine göre ise kurallı cümlelerin diğer cümle türlerine göre daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bu dağılımlar, istatistiksel analizlerle de desteklenmiştir.

3.1.2. Kız Öğrencilerin Sözlü ve Yazılı Dil Verilerindeki Cümle Türlerinin Karşılaştırılması

Kız öğrencilerin sözlü ve yazılı dil verilerinde kullandığı cümle türleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla Mann-Whitney U ile t-testi uygulanmış ve sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Kız Öğrencilerin Sözlü ve Yazılı Dil Verilerindeki Cümle Türlerine İlişkin Ortalamalar Arası Fark Test Sonuçları

Sözlü		Yazılı		t	U	p
Cümle Türü	Ortalama Kullanım Oranı	Cümle Türü	Ortalama Kullanım Oranı			
İsim	0,211	İsim	0,204	-	168,00**	0,39
Fiil	0,731	Fiil	0,691	-	197,00**	0,93
Devrik	0,229	Devrik	0,019	-	3,00**	0,00

Kurallı	0,713	Kurallı	0,875	-	112,00**	0,02
Eksiltili	0,058	Eksiltili	0,106	-	166,00**	0,36
Tam / Yar- gılı	0,942	Tam / Yar- gılı	0,894	-	190,00**	0,79
Soru	0,018	Soru	0,004	-	66,50**	0,00

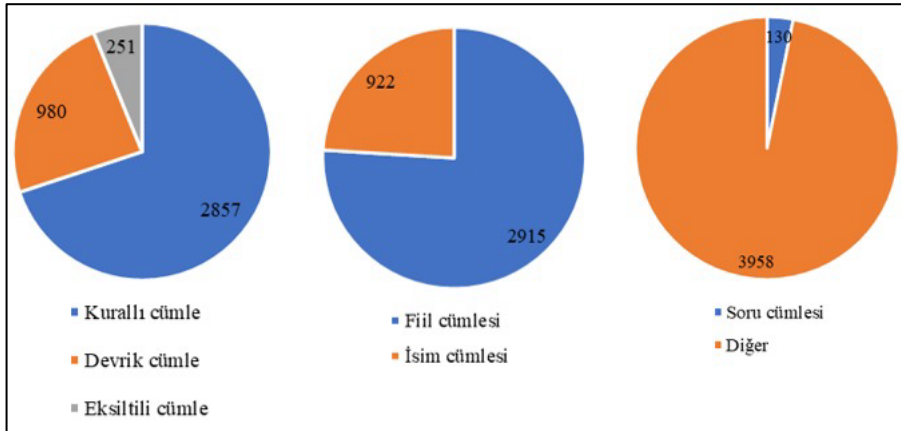
*t-testi ** Mann-Whitney U testi

Tablo 1’de kız öğrencilerin sözlü ve yazılı dil verilerindeki cümle türlerine ait ortalamalar arası fark test sonuçları gösterilmiştir. Buna göre kurallı ve devrik cümleler ile soru cümlelerinin kullanım oranları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir (p değerleri $<0,05$). Kız öğrenciler sözlü anlatımda devrik cümleler ile soru cümlelerini yazılı anlatıma göre daha fazla kullanmıştır. Yazılı anlatımda ise kurallı cümle türünü daha fazla kullanmıştır.

3.2. Erkek Öğrencilerin Kullandığı Cümle Türlerine İlişkin Bulgular

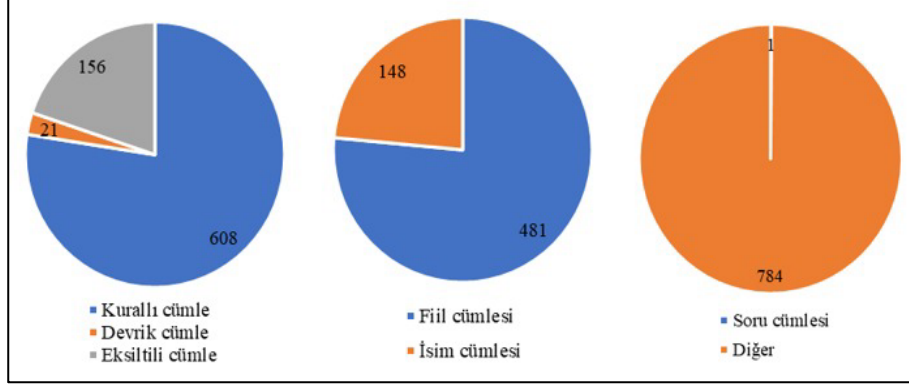
Erkek öğrenciler sözlü dil verilerinde toplam 4.088 cümle kullanmıştır. Bu cümlelerin 2.857’si kurallı, 980’i devrik cümledir. 251 cümle ise eksiltilidir. Yüklem içeren 3.837 cümlelerin 2.915’i fiil, 922’si de isim cümlesidir. Soru cümlesi sayısı ise 130’dur. Erkek öğrenciler sözlü anlatımda, yüklem türüne göre fiil cümlelerini, yüklem yerine göre ise kurallı cümleleri daha fazla kullanmıştır. Bulgulara dair verilerin daha net görülebilmesi için sonuçlar, aşağıdaki pasta grafiğinde gösterilmiştir.

Şekil 3. Erkek Öğrencilerin Sözlü Dil Verilerindeki Cümle Türleri Dağılımı



Erkek öğrenciler yazılı dil verilerinde toplam 785 cümle kullanmıştır. Bu cümlelerin 608’i kurallı, 21’i devrik cümledir. 156 cümle ise eksiltilidir. Yüklem içeren 629 cümlelerin 481’i fiil, 148’i de isim cümlesidir. Soru cümlesi sayısı ise 1’dir. Erkek öğrenciler yazılı anlatımda, yüklem türüne göre fiil cümlelerini, yüklem yerine göre ise kurallı cümleleri daha fazla kullanmıştır. Bulgulara dair veriler, aşağıdaki pasta grafiğinde gösterilmiştir.

Şekil 4. Erkek Öğrencilerin Yazılı Dil Verilerindeki Cümle Türleri Dağılımı



Şekil 3 ve Şekil 4'te erkek öğrencilerin sözlü ve yazılı anlatımlarında kullandıkları cümle türlerinin dağılımları görülmektedir. Hem sözlü hem yazılı anlatımda, yüklem türüne göre fiil cümlelerinin, yüklem yerine göre ise kurallı cümlelerin kullanım oranı diğer cümle türlerine göre öne çıkmaktadır. Soru cümlelerinin kullanım oranı diğer cümle türlerine göre oldukça düşüktür. Bu dağılımlar, istatistiksel analizlerle de desteklenmiştir.

3.2.2. Erkek Öğrencilerin Sözlü ve Yazılı Dil Verilerindeki Cümle Türlerinin Karşılaştırılması

Erkek öğrencilerin sözlü ve yazılı dil verilerinde kullandığı cümle türleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek amacıyla Mann-Whitney U ile t-testi uygulanmış ve sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Erkek Öğrencilerin Sözlü ve Yazılı Dil Verilerindeki Cümle Türlerine İlişkin Ortalamalar Arası Fark Test Sonuçları

Sözlü		Yazılı		t	U	p
Cümle Türü	Ortalama Kullanım Oranı	Cümle Türü	Ortalama Kullanım Oranı			
İsim	0,226	İsim	0,189	1,145*	-	0,26
Fiil	0,713	Fiil	0,613	-	158,00**	0,26
Devrik	0,240	Devrik	0,027	-	8,00**	0,00
Kurallı	0,674	Kurallı	0,769	-1,105*	-	0,28

Eksiltili	0,061	Eksiltili	0,199	-	52,00**	0,00
Tam / Yargılı	0,939	Tam / Yargılı	0,801	1,276*	-	0,00
Soru	0,032	Soru	0,001	-	49,00**	0,00

*t-testi ** Mann-Whitney U testi

Tablo 2’de erkek öğrencilerin sözlü ve yazılı dil verilerindeki cümle türlerine ait ortalamalar arası fark test sonuçları gösterilmiştir. Buna göre devrik ve eksiltili cümleler ile soru cümlelerinin kullanım oranları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir (p değerleri<0,05). Erkek öğrenciler devrik cümleler, tam / yargılı cümleler ile soru cümlelerini sözlü anlatımda yazılı anlatıma göre daha fazla kullanmıştır. Eksiltili cümleleri ise yazılı anlatımda sözlü anlatımda kullandıklarından daha fazla kullanmışlardır.

3.3. Sözlü ve Yazılı Dil Verilerindeki Cümle Türlerinin Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Sözlü ve yazılı dil verilerinde kullanılan cümle türleri cinsiyet değişkeninde karşılaştırmalı olarak incelenmiş, veriler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı test edilmiş ve sonuçlar aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3. Sözlü Anlatımda Cinsiyet Değişkeninde Cümle Türlerine İlişkin Ortalamalar Arası Fark Test Sonuçları

<i>Cümle Türü</i>	<i>Ortalama Kullanım Oranı (Kız)</i>	<i>Ortalama Kullanım Oranı (Erkek)</i>	<i>t</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
İsim	0,211	0,226	-	161,00**	0,29
Fiil	0,731	0,713	-	192,00**	0,83
Devrik	0,229	0,240	-0,278*	-	0,78
Kurallı	0,713	0,674	-	176,00**	0,52
Eksiltili	0,058	0,061	-0,367*	-	0,71
Tam / Yargılı	0,942	0,939	-	181,00**	0,61
Soru	0,018	0,032	-	139,00**	0,10

*t-testi ** Mann-Whitney U testi

Tablo 3’te sözlü anlatımda cinsiyet değişkeninde cümle türlerine ilişkin ortalamalar arası fark test sonuçları gösterilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, sözlü anlatımda cinsiyete göre cümle türleri kullanımı oranları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir (p değerleri>0,05).

Tablo 4. Yazılı Anlatımda Cinsiyet Değişkeninde Cümle Türlerine İlişkin Ortalamalar Arası Fark Test Sonuçları

<i>Cümle Türü</i>	<i>Ortalama Kullanım Oranı (Kız)</i>	<i>Ortalama Kullanım Oranı (Erkek)</i>	<i>t</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
İsim	0,204	0,189	0,563*	-	0,58
Fiil	0,691	0,613	-	169,00**	0,40
Devrik	0,019	0,027	-	159,00**	0,24
Kurallı	0,875	0,769	1,133*	-	0,02
Eksiltili	0,106	0,199	-	116,50**	0,02
Tam / Yargılı	0,894	0,801	0,934*	-	0,03
Soru	0,004	0,001	-	199,50**	0,97

*t-testi ** Mann-Whitney U testi

Tablo 4’te yazılı anlatımda cinsiyet değişkeninde cümle türlerine ilişkin ortalamalar arası fark test sonuçları gösterilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, yazılı anlatımda cinsiyete göre kurallı ve eksiltili cümle türleri kullanımı oranları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (p değerleri<0,05). Kız öğrenciler yazılı anlatımda erkek öğrencilere göre daha fazla kurallı ve tam / yargılı cümle kullanırken erkek öğrenciler, yazılı anlatımda kız öğrencilere göre daha fazla eksiltili cümle kullanmıştır.

4. Tartışma ve Sonuç

Kız öğrenciler sözlü anlatımda toplam 4.364, yazılı anlatımda 947 cümle kurmuştur. Erkek öğrenciler ise sözlü anlatımda 4.088, yazılı anlatımda 785 cümle kurmuştur. Kız öğrencilerin toplam cümle sayısı hem sözlü hem yazılı anlatımda erkek öğrencilerden daha fazladır. Bu sonuç, Sebzecioğlu ve Özdemir (2015, s. 323) ile Polat’ın (2017, s. 65) araştırma sonuçları ile tutarlıdır.

Kız öğrencilerin sözlü anlatım türünde devrik cümleler (0,229) ve soru cümlelerinin (0,018) kullanım oranları yazılı anlatıma (0,019 / 0,004) göre daha yüksektir. Kurallı cümle kullanımı ise yazılı anlatımda (0,875) sözlü anlatıma (0,713) göre daha yüksektir. Bu cümle türlerinin ortalama kullanım oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir (p değerleri<0,05).

Erkek öğrencilerin de sözlü anlatım türündeki devrik cümleler (0,240 / 0,027), soru cümleleri (0,032 / 0,001) ve tam / yargılı cümlelerin (0,939 / 0,801) kullanım oranları yazılı anlatıma göre daha yüksektir. Eksiltili cümle kullanımı yazılı anlatımda (0,199) sözlü anlatıma (0,061) göre daha yüksektir. Bu cümle türlerinin ortalama kullanım oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmiştir (p değerleri<0,05).

Cinsiyet açısından cümle türlerinin kullanımı incelendiğinde, kız ve erkek öğrenciler arasında eksiltili cümle kullanımında belirgin bir farklılık görülmektedir. Yazılı anlatımda erkek öğrencilerin eksiltili cümleleri (0,199) kız öğrencilere (0,106) göre daha sık tercih ettikleri; kız öğrencilerin ise erkeklere göre daha yüksek oranda kurallı (0,875 / 0,769) ve tam / yargılı cümle (0,894 / 0,801) kullandıkları saptanmıştır. Bu veriler arasında da istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edilmiştir (p değerleri<0,05).

Kız öğrencilerin daha fazla kurallı ve tam / yargılı cümle kullanmaları, dilsel doğruluk ve biçimsel bütünlük eğilimiyle ilişkilendirilebilir. Erkek öğrencilerin eksiltili cümlelere daha fazla yer vermeleri ise daha doğrudan, serbest, bazen de konuşma diline yakın bir anlatım tarzını benimsediklerine işaret etmektedir. Buna karşılık sözlü anlatımda kullanılan cümle türleri arasında cinsiyet değişkeninde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (p değerleri>0,05).

Araştırmanın sonuçları Sebzecioğlu ve Özdemir'in (2015), Polat'ın (2017) sonuçları ile değişiklik göstermektedir. Sebzecioğlu ve Özdemir (2015) ile Polat'ın (2017) çalışmalarından elde edilen sonuca göre kadınlar eksiltili cümleleri erkeklere oranla daha fazla kullanmıştır. Jespersen'den aktaran Thomas (2013), kadınların cümleleri yarım bırakma eğiliminde olduğunu ifade etmiştir (s. 6). Araştırma sonucu, bu görüş ve sonuçla çelişmektedir.

Her iki cinsiyet de sözlü anlatım türünde devrik cümleler ile soru cümlelerini diğer cümle türlerine göre daha yüksek oranda kullanmıştır. Ancak devrik cümle kullanımında, kız ve erkek öğrenciler arasında ortalamalar arası anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Polat'ın (2017) yüksek lisans çalışmasındaki sonuca göre kız ve erkek öğrencilerin kurduğu devrik cümle sayıları arasında fark yoktur. Bu sonuç, araştırmanın sonucuyla örtüşmektedir.

Bu bulgular, öğrencilerin cümle türü kullanımının cinsiyet temelinde farklılık gösterebildiğini ortaya koymakta ve dil kullanımında cinsiyetin etkili bir değişken olabileceğini göstermektedir. Bu sonuç, dil öğretiminde cinsiyet temelli dil farklarının dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Yazma ve konuşma öğretiminde, öğrencilerin farklı anlatım eğilimleri gözetilerek yapılandırılmış etkinlikler planlanabilir. Gelecekte yapılacak çalışmaların, daha geniş örneklemelerle ve farklı yaş gruplarında yürütülmesi; ayrıca söz dizimsel karmaşıklık gibi değişkenlerin de analize dâhil edilmesi önerilmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışmada, araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir. Katılımcılar 18 yaşından küçük olduğundan katılımcı gönüllü onam formu hem kendileri hem de velileri tarafından imzalanmıştır. Etik kurul onayı için gerekli izinler alınmış ve aşağıda belirtilmiştir.

“Bu çalışma (29.09.2023 tarih ve E-77082166-302.08.01-758125 sayılı Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu Onay Belgesi,

27.10.2023 tarih ve E-88588141-605.99-88259191 sayılı Mustafa Şipar Anadolu Lisesi Araştırma İzni,

30.10.2023 tarih ve E-16605029-44-88367504 sayılı Denizli İl MEM Anket Uygulama İzni ile) bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.”

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

“Yazar 1’in makaleye katkısı %60, Yazar 2’nin makaleye katkısı %40’dır.”

Destek Beyanı

“Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.”

Çıkar Beyanı

“Makalenin yazarları arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.”

Kaynaklar

- Coates, J. (2007). *Gender*. C. Llamas; L. Mullany and P. Stockwell (Eds.), The Routledge Companion to Sociolinguistics (pp. 62-69). New York: Routledge.
- Çolak, G. (2020). *Toplumdilbilimi / Toplumsal Cinsiyet ve Dil*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Dağbakan, F. Ö. (2016). Bir Toplumdilbilimsel Değişken Olarak Türkiye’de Kadın Dili Araştırmaları ve Görsel Medyada Kadın Dili. *Diyalog*, 1, 40-54.
- Lakoff, R. (1973). Language and Woman’s Place. *Language in Society*, 2(1), 45-80.
- Lakoff, R. (1975). *Language and Woman’s Place*, New York: Harper & Row Publishers.
- Polat, Y. (2017). Cinsiyet Değişkeni Bağlamında 8. Sınıf İlköğretim Öğrencilerinin Dil Kullanımı (Mersin-Yenişehir’de Bir Ortaokul Örnekleme), Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sebzecioğlu, T., ve Özdemir, E. (2015). Kısa Film Özetlemede Cinsiyete Bağlı Dil Kullanımı. *International Journal of Social Science*, (37), 315-330.
- Thomas, M. (2013). Otto Jespersen and ‘The women’ then and now. *Historiographia Linguistica*, 40 (3), 377-408. doi: 10.1075/hl.40.3.03tho.
- Tannen, D. (2021). *Beni Hiç Anlamıyorsun* (O. Ç. Deniztekin, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınları. (Orijinal eser 2013)
- Wareing, S. (1999). *Language and Gender*. L. Thomas and S. Wareing (Eds.), Language, Society and Power (pp. 66-81). London: Routledge.